

**Dunja Marušić Brezetić,
Bruno Ćurko:**
Ja, mi, oni.
***Udžbenik etike za
drugi razred srednjih škola***

(Profil International, Zagreb
2010.)

Ja, mi, oni novi je udžbenik nastavnog predmeta Etika za drugi razred srednjih škola, čiji su autori Dunja Marušić Brezetić i Bruno Ćurko, a izdavač zagrebačka izdavačka kuća Profil International. Udžbenik obuhvaća dvjestotinjak stranica, vrlo je pregledan i estetski privlačan. Potpuno je usklađen s važećim Programom nastavnog predmeta Etika, koji za drugo godišće – pod naslovom »Čovjek u krugovima zajedništva« – propisuje nastavne cjeline: »Čovjek u odnosima«, »Sukobi u odnosima«, »Sloboda i moral«, »Država i društvo«, te »Čovječanstvo i globalizam«, odnosno nastoji obuhvati sjecište etičke i socijalno-političke problematike. Udžbenik, dakako, varira propisane nastavne cjeline i njima pripadne nastavne jedinice, ali ne izlazi iz okvira nastavnog programa. Štoviše, očigledno je da su autori udžbenika promišljali ono što je u programu zacrtano, nastojeći doći do rješenja koja bi bolje realizirala intencije programa koji mora biti sažet i/ili eliptičan. U svakom slučaju, udžbenik *Ja, mi, oni* zaslužuje vrlo visoku ocjenu.

Program nastavnog predmeta Etika kaže kako je cilj nastave u drugom godištu »poučiti pojedinca kako živjeti u zajednici sa sviješću o osob-

nom identitetu i potrebi poštivanja drugih ljudi«, imajući u vidu to da »pojedinaac, suočen s moralnim dilemama, stvara sustav vrijednosti radi življenja u krugovima zajedništva – obitelji, društvu i državi, te globalnoj zajednici«, pa je ovo godišće »usredotočeno na moralno orijentiranje i etičko promišljanje sveukupnosti odnosa čovjeka u društvenom okružju«. Autori udžbenika, u uvodnoj napomeni namijenjenoj učenicima, na taj zahtjev odgovaraju ovako:

»Tema su ovog udžbenika odnosi čovjeka prema samom sebi i odnosi sa svijetom koji nas okružuje u svim svojim različitostima. Pisali smo udžbenik s ciljem da Ti zastaneš, promisliš o svim tim svakodnevnim, a tako izuzetno važnim temama kao što su: obitelj, ljubav, spol i spolnost, dostojanstvo, autoritet, moć, egoizam, interes, sukob, suradnja, nasilje, terorizam, sloboda, vrline, religijske norme, suosjećanje, građansko društvo, država, demokracija, ljudska prava, globalizacija, pravdnost, mirotvorstvo, multikulturalnost, neokolonijalizam i solidarnost. Kao što vidiš, teme se kreću od Ja, od pojedinca, preko onih koji su nam najbliži i na koje pomislimo kad kažemo Mi, a to su obitelj i bliski prijatelji, pa do onih koji su za nas Oni, a ipak smo s njima povezani, kao što su pripadnici globalne, međunarodne zajednice.«

Smatram opravdanom nadu autora da udžbenik može pomoći učenicima »da još dublje promisle o svemu navedenom te učvrste ili možda promijene svoj stav o onome što ih okružuje«, jer udžbenik je i strukturom i sadržajem takav da može potaknuti učenike na dijalošku nadogradnju iznesenih stavova i pitanja. A to se

odnosi i na nastavnike, čija je zadaća ne samo da mehanički posreduju nego i da »oživljavaju« udžbeničko štivo, što im ovaj udžbenik omogućuje.

Opća struktura udžbenika je, dakle, prilagođena »otvorenoj nastavi«, što znači da on nudi dovoljno smjernica za rad, ali i dovoljno slobodnog prostora za nastavnike i učenike da uključuju teme i primjere koji udžbenikom nisu obuhvaćeni, kao i da neke nastavne jedinice izostavljaju ukoliko se one – ovisno o dinamici rada u razredu – na neki način supsumiraju pod neku drugu, ali srodnu temu. Ukratko, svaka lekcija sastoji se od »obaveznog dijela«, u kojem se daje prikaz određene teme, te »neobaveznog dijela«, u kojem se donose s temom povezani originalni tekstovi i primjeri slučaja, a sve to je popraćeno i metodičko-didaktički primjerenim pitanjima i zadacima, te odgovarajućim ilustracijama. Na kraju knjige donosi se vrlo koristan pojmovnik (popis i objašnjenje ključnih pojmova), te izbor iz literature.

Vjerujem da je za visoku metodičko-didaktičku razinu na kojoj je udžbenik napravljen zaslužno i nastavno iskustvo autora, jer jedno je napisati monografiju o određenoj temi, a drugo udžbenik sa svim posebnim zadacima koje on ispostavlja. Dunja Marušić Brezetić je profesorica filozofije, logike i etike u zagrebačkoj Prvoj gimnaziji, a Bruno Čurko – koji od 2006. godine radi na Institutu za filozofiju u Zagrebu, te kao vanjski suradnik na Filozofskom fakultetu u Osijeku – također je više godina bio srednjoškolski profesor u Rovinju

i Zadru. Oboje su aktivni i u Hrvatskom filozofskom društvu na pitanjima vezanima uz srednjoškolsku nastavu filozofske grupe predmeta.

Sadržajno gledajući, problematika međuljudskih odnosa je u udžbeniku prezentirana kroz pet cjelina: »Čovjek u odnosima« (Brak i obitelj; Prijateljstvo; Spolnost; Ljubav; Homoseksualnost; Ravnopravnost spolova; Odnosi među spolovima u suvremenom svijetu; Dostojanstvo; Autoritativnost i autoritarnost; Moć), »Sukobi u odnosima« (Egoizam i njegove granice; Razlike i legitimnost interesa; Sukob i suradnja; Nasilje; Terorizam), »Reguliranje odnosa« (Sloboda i njezine granice; Etički sustavi svjetskih religija; Zlatno pravilo; Vrline; Susosjećanje), »Odnosi u društvu i državi« (Organizacija zajednice; Građansko društvo; Osoba i institucija; Demokracija; Problemi demokracije; Ljudska prava), te »Globalizacija« (Globalizacija; Pozitivni i negativni vidovi globalizacije; Pravednost i mirotvorstvo; Multikulturalnost i neokolonijalizam; Solidarnost).

Svaki nastavnik etike zna da se u okviru ovog predmeta obrađuju vrlo osjetljiva pitanja: pitanja oko kojih se vode žučne diskusije, bilo u stručnim krugovima ili široj javnosti, odnosno pitanja oko kojih nema društvenog konsenzusa, a odgovori su često svjetonazorski obojeni. To može predstavljati predavački izazov, ali jasno je i da zahtijeva angažman koji je kompleksniji od onoga u većini drugih predmeta. Uobličavanje tih pitanja (i odgovora na njih) na razini udžbenika multiplicira navedene probleme.

Ovdje sa zadovoljstvom mogu konstatirati da su autori uspješno razriješili te probleme, jer su odoljeli »zauzimanju strane«, svjetonazorskim i ideološkim partikularnostima. Njihov pristup se može smatrati objektivnim ili, bolje rečeno, pluriperspektivnim, tako da obrada pitanja poput spolnosti, homoseksualnosti, ravnopravnosti spolova, ljudskih prava itd., u ovom udžbeniku ne bi trebala izazvati sporeve, već biti prihvaćena kao primjer jednog odmjerеноg pristupa.

Zaključno treba reći kako je pohvalna već sama činjenica da je sada popunjena još jedna praznina u udžbeničkoj literaturi za nastavni predmet Etika, a to da se radi o utemeljenom, promišljenom, razrađenom i dinamičnom udžbeniku ovu pohvalu autorima i izdavaču čini još većom.

Nadam se da će nestrpljivost koja, prvenstveno među nastavnicima, vlada oko udžbenika etike za 4. razred uskoro biti otklonjena, što je zapravo apel na tvorce tog dijela Programa nastavnog predmeta Etika i druge kompetentne autore da se prihvate zahtjevnog posla pisanja udžbenika, čiju korisnost ne treba posebno dokazivati.

Hrvoje Jurić

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za filozofiju
hjurić@ffzg.hr

Don Tapscott:

Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World

(McGraw-Hill, New York 2009., 368 str.)

Knjiga nudi izrazito pozitivan prikaz jedne generacije, njenih razmišljanja, stavova, vjerovanja, ponašanja i stilova života. Radi se o takozvanoj Net generaciji (pojedinci rođeni u razdoblju od 1977. do 1997. godine), čiji su najstariji članovi u posljednjih nekoliko godina ušli u poslovni svijet te ga strukturalno i kvalitativno mijenjaju, a najmlađi su učenici osnovnih škola koji zahtijevaju drugačiji pristup učenju od tradicionalne ex-kate-dra nastave.

Don Tapscott, profesor menadžmenta na Sveučilištu u Torontu, autor je i koautor 11 knjiga, uključujući *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation* (McGraw-Hill, 1997.) koja problematizira odnos djece i digitalnih tehnologija. Ova je knjiga svojevrсни nastavak – prikaz onoga što su ta djeca postala zahvaljujući interakciji s različitim medijima, ponajviše Internetom – prikaz generacije koju je oblikovala tehnologija, a ona putem tehnologije oblikuje društvo.

Knjiga se temelji na rezultatima istraživanja koje je provela tvrtka nGenra u razdoblju od 2006. do 2008. godine; intervjuirano je 10 tisuća ljudi diljem svijeta, od kojih više od 7,5 tisuća pripadnika Net generacije u dobi od 11 do 31 godine.

Ono što ovu generaciju značajno razlikuje od prethodnih je njeno životno iskustvo u korištenju Interneta. Roditelji pripadnika ove generacije gledali su televiziju, jednosmjerni medij koji zahtijeva samo pasivno sudjelovanje, dok je Internet sudjelujući medij koji inicira simultano sudjelovanje različitih korisnika iz cijeloga svijeta. Stoga, umjesto da pasivno gledaju televiziju, pripadnici Net generacije aktivno sudjeluju u stvaranju i distribuciji zabave i informacija. Neograničen pristup komunikacijskim tehnologijama uzrokovao je fundamentalnu transformaciju načina na koji ova generacija uči, radi, stvara interakcije i kupuje. Prvi put u povijesti čovječanstva mladi su autoritet u području vrlo važnom za sveukupno čovječanstvo te svojim razmišljanjima i ponašanjem mijenjaju sve aspekte društva – od obiteljskog doma i škole, radnih mjesta i oglašavanja pa sve do političkih odluka.

Pregled Generacije u raznim područjima njena (su)djelovanja prikazan je kroz osam osnovnih značajki (normi) koje ju karakteriziraju. Radi se o slobodi pri izboru mjesta, vremena, sadržaja i načina učenja ili obavljanja posla, izboru proizvoda ili predsjedničkog kandidata koji udovoljava svim kategorijama koje je pojedinac postavio kao važne. S izborom je povezana i prilagodba proizvoda, usluge ili sadržaja obrazovanja samom korisniku. Slijedi temeljitost Generacije u proučavanju proizvoda i usluga pri čemu je integritet posebno cijenjen. Suradnja je za Net Generaciju vrlo bitna, i to suradnja u obitelj-

skom domu (s roditeljima), suradnja u školi (rad na projektima), suradnja pri kupovini (konzultiranje s prijateljima i korisnicima koji su proizvod već kupili), suradnja u radnom okruženju, suradnja pri zaštiti okoliša, suradnja u humanitarnim akcijama. Zabava, brzina i inovacija posljednje su, no ne i manje bitne značajke ove generacije. Ona u svemu, bilo da se radi o novoj digitalnoj tehnologiji, školskom zadatku ili poslovnom izazovu, traži dinamiku, uzbuđenje, mogućnosti za otkrivanje novog i do tada nepoznatog.

Knjiga je strukturalno podijeljena u tri velike cjeline. U prvoj su detaljno razrađene osnovne karakteristike Net generacije u njenom odnosu prema svakodnevnom životu. Autor opisuje odnos Net generacije prema starim i novim tehnologijama, koji se uvelike razlikuje od odnosa prijašnjih generacija prema istima. Pripadnici ove generacije postali su stručnjaci za tehnologiju, a njihova potreba za komunikacijom i suradnjom stvara nove inačice interaktivnih medija poput popularnih socijalnih mreža (Facebook, MySpace). Generacija je to koja manje prati televizijski program, a ukoliko to čini, najčešće se istovremeno bavi još nekim aktivnostima (»multitaska«), poput razgovora putem instant poruka, pisanja domaće zadaće, razgovora s prijateljima i slično. Ova generacija također više sudjeluje u svim područjima života i aktivna je u iniciranju, organizaciji, suradnji, čitanju i komentiranju sadržaja koje su na Internet postavili drugi.

Prikazani su i rezultati nekoliko istraživanja koji potvrđuju autorovu tezu da je korištenje Interneta fundamentalno promijenilo i poboljšalo način na koji je mozak pripadnika ove generacije umrežen, do te mjere da kaže »ne samo da igrači video igrice zamjećuju više informacija, nego su razvili i prostorne vještine korisne za karijeru u arhitekturi, inženjerstvu i kirurgiji«.

Druga cjelina bavi se institucijama u kojima pripadnici Net generacije (su)djeluju. Najmlađi članovi Generacije učenici su koji, zbog drugačijeg načina razmišljanja, propitivanja, sintetiziranja, korištenja i dijeljenja informacija, često nisu zadovoljni i ne mogu u potpunosti iskoristiti informacije koje im se nude u školi. A te su informacije najčešće posredovane preko učitelja čija je zadaća da znanje prenosi učenicima, a oni su tu da ga primaju, bez propitivanja i razgovora s vršnjacima, te ga, kad za to dođe vrijeme, reproduciraju u identičnom obliku, u unaprijed određene ispitne forme. No, generacija odrasla uz bombardiranje informacijama, koja je od ranog djetinjstva učila kako pronaći one koje joj trebaju, kako provjeriti njihovu vjerodostojnost, kako podijeliti stečena znanja, kako pridonijeti stvaranju određenih novih znanja, kako na temelju stečenih znanja stvoriti nešto novo, tradicionalni sustav školovanja u najmanju ruku smatra nedovoljno izazovnim, a monotono linearno prenošenje znanja dosadnim. Zato autor ističe da problem nije u pripadnicima Net generacije već u krutom školskom sustavu

koji se ne prilagođava njihovim potrebama.

Ova generacija također mijenja poslovni svijet u koji su njeni najstariji članovi već ušli. I to, prema autoru, na bolje. Generacija je to koja ne prihvaća nedosljednost i hijerarhiju postavljenu odozgo. Ona želi raditi, no kada ona to hoće, gdje hoće i na koji način hoće. Za nju privatni život ima veliku vrijednost te je fleksibilno radno vrijeme važna pretpostavka pri izboru radnog mjesta. Bitan je rezultat, a ne sam proces. Osim toga, pripadnici Generacije ne žele vladati drugima već surađivati s njima jer shvaćaju da je znanje kolektivna vrijednost i da »više glava zna više«. Tvrtke koje žele privući mlade talente u ozbiljan će obzir morati uzeti navedene značajke Generacije.

Obrasci ponašanja u obiteljima u kojima su odrasli pripadnici Net generacije također su promijenjeni. Te obitelji su demokratičnije od obitelji njihovih roditelja, više se važnosti i vremena pridaje razgovoru i zajedničkom dogovoru oko aktivnosti koje se tiču samog djeteta, a autoritet se izražava samo kada je to potrebno (na primjer, u situacijama opasnim po život ili zdravlje djeteta). Djeca odrasla u takvim obiteljima kod kuće se osjećaju slobodnima, s jedne strane jer nailaze na razumijevanje roditelja, a s druge strane jer putem Interneta mogu biti »slobodna« čak i kad su zatvorena u vlastitom domu. Kvalitetan odnos s roditeljima i samostalnost u organizaciji vlastitog života te nepovoljna ekonomska situacija, često pridonose vraćanju mladih diplomiranih

pripadnika Generacije u roditeljski dom. No, autor je mišljenja da ovaj trend nije negativan, dapače.

Treći dio knjige obrađuje odnos Generacije prema društvu u kojem živi, od političkih stavova i (su)djelovanja na izborima na nov način, do njihove ekološke svijesti i svijesti o potrebi pomaganja onima koji imaju/znaju/mogu manje. Pripadnici Generacije žele se osobno uključiti u demokraciju koja nadilazi parolu »ti glasaš, ja vladam«. *Online* kampanja Baracka Obama prikazana je kao pozitivan primjer interakcije i suradnje u političkom životu.

Poglavlje je zaključeno pobijanjem najčešćih predrasuda prema Generaciji – poput one da su najgluplja generacija do sada, da nemaju socijalnih vještina, da su nasilni, previše ovisni o roditeljima, narcisoidni, imaju lošu radnu etiku i poremećen sustav vrijednosti – na način da su već pojašnjene teme sintetizirane kako bi poduprle pozitivnu sliku o Generaciji, koju autor provlači kao nit vodilju kroz cijelu knjigu. U rijetke karakteristike Generacije prema kojima autor izražava kritiku spadaju: nedovoljno cijenjenje privatnosti stavljanjem *online* velike količine osobnih informacija, uključujući i sramotne fotografije i video-uratke, te nesagledavanje *downloadanja* glazbe kao nečega lošeg, kao krađe.

Autor kroz sve teme navodi rezultate istraživanja drugih istraživača (objavljen je vrlo mali broj rezultata istraživanja do kojih je došao sam autor) koji portretiraju Generaciju bilo na pozitivan bilo na negativan

način. No, kad se radi o negativnim rezultatima, autor ih u nekoliko navrata opovrgava bez valjanih proturezultata. Naime, nemajući rezultate koji govore suprotno, on se oslanja na svoja zapažanja ponašanja vlastite djece i njihovih vršnjaka, što pozitivnu i u mnogim aspektima dobro potkrijepljenu teoriju spušta na razinu subjektivnog promišljanja.

U jednom dijelu autor se osvrće na razlike među samim pripadnicima Generacije s obzirom na ekonomsku situaciju područja u kojem žive (neki pripadnici imaju vlastite *notebooke*, dok drugi nemaju pristup Internetu niti u školi), no nigdje ne govori o razlici između najmlađih i najstarijih pripadnika generacije, posebno u odnosu na zemlje u kojima su odrasli ili odrastaju. Jer, primjerice, u Hrvatskoj je Internet postao sveprisutan tek prije 10-ak godina, što znači da najstariji pripadnici generacije ipak nisu odrasli u stalnoj interakciji s ovim medijem (nego su u nju došli tek u kasnoj adolescenciji), već su, sličnije prethodnoj (X generaciji) ili generaciji svojih roditelja (Baby Boom generaciji), odrasli uz televizijske programe. Znači li to što su ti najstariji pripadnici vrlo brzo i uspješno prihvatili svijet Interneta, da su se oni razvijali na isti način i da Internet shvaćaju u potpunosti jednako kao najmlađi pripadnici Generacije (koji ga koriste od ranog djetinjstva)?

Autor je, na širokoj publici razumljiv način, potkrijepljen rezultatima različitih istraživanja, predstavio jednu generaciju, njena razmišljanja i ponašanja te njen utjecaj na transfor-

maciju institucija i društva u cjelini. Kroz cijeli tekst prožima se izrazito pozitivan i optimističan stav o mogućnostima pozitivnog utjecaja Net generacije na budućnost. Osnovna poruka čitateljima je sljedeća: ukoliko želite da Vaš odnos s Net generacijom bude uspješan, morate poštivati njene norme.

Knjiga će biti zanimljiva onima koji žele razumjeti Net generaciju i njen utjecaj, ponajprije pripadnicima drugih generacija (roditeljima, učiteljima, pedagozima) koji žive i rade s

generacijom čija su razmišljanja i aktivnosti ponekad neshvatljive. Stoga ju treba pročitati i koristiti njene ideje u svakodnevnom radu s mladima. Jer, kao što sam autor kaže: »ako razumijete Net generaciju, razumjet ćete budućnost«.

Sandra Citković

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za pedagogiju
scitkovi@ffzg.hr